

Այս տողերով կհրէ սիրաբաղդ բանաստեղծն իր վիպասանութիւնը: Իսկ պատմութիւնն կ'աւանդէ հաւատափոխ Հայ սպարապետին համար, որ կոտորածէն ապրելով յԱսկաղոն, երբ տեսաւ անոր աշտարակներէն իր բանակին բեկորները և քրիստնէից յաղթական գրօշները՝ լալով կանչած ըլլայ. « Այսպէս ուրեմն մեծ է եղեր Խաչեցելոյն « զօրութիւնն՝ քան զՄահմէտին »: Արաբացի պատմիչ մ'ալ կ'աւելցընէ, թէ մահմետական բանաստեղծ մը հիանալով այս բանին վրայ, գրեց այս տողերս քերդոլաբարառ Ռայմինա Սէն-ժիլ (Սնճիլ՝ մեր Պատմաց), զոր համարէր գլխաւոր յաղթող. « Մեսիայի սրովը յաղթեցիր, ո՛վ աննը. « ման Սէն-ժիլ աշխարհք Աֆաալայ կոտորուա. « ծին նմանը տեսած չէր »: Աֆաալ իմանալով զայս՝ սպաննել կու տայ քերդողը: Իսկ ինքն պատերազմին դաշտը և քաղաքը թողլով մնացորդ փախտականօք կը մտնէ՝ ի նաւ և կը դառնայ յԱդիպոս:

Կը շարունակուի:

ԼՃԱԿԻՍ ՁԿՆՈՐՍԸ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՃԱՄՈՒՑ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

(Տես էրես 299):

Է.

ԵՐԵՎԱՆԻ ԴԵՄ:

Արեզը մարը մտնելու մօտ էր, երբ ըստ սովորութեանս, պարտէզիս սրմին վրայ կոթնած, արեւմտից տեսարանը կը դիտէի: Էրկնից կամարը հետզհետէ արեւուն բոցա վառ ճառագայթներով ներկուելու հետ էր: Լճակին ջուրն ալ հետզհետէ կ'աճէր, այն ցամքած դաշտերը միւսանգամ ծածկելով: Ողորկ ու յստակ մակերևոյթ մը կը ձևանար, որու վրայէն արեւու ճառագայթք ինչպէս հայելիի մը երեսէն կ'անդրադառնային: Աշխատաւորաց նաւակք մարդիկներով լի չրջակայ կղզիներէն քաղաքը կը դառնային, զուարթութեան եղանակներով օդը լեցնելով, և մշակութեան բերքերով բեռնաւորած նաւակք, կղզեկաց բարեբերութեան արդիւնքները քաղաքին վաճառանոցները կը փոխադրէին:

Աչքերս դարձնելով յանկարծ ձերուկ Դօնին ալ տեսնեմ, որ գործն աւարտած՝ նաւակը կը դառնար: Խեղճը շատ աշխատութենէն յոգնած կ'երևնար. ծանր ծանր քալելով ելաւ նաւակը մտաւ, գործինէրը լուաց տեղերնին դրաւ, ու յետոյ թին

ձեռքն առնելով եկաւ կեցած որմիս տակը ցիցը տնկեց ու նաւակն անոր կապեց:

— Բազդս օգնեց ինձի այս անգամ, ըսաւ զուարթերես, և յոյս ունիմ որ այս գիշերուան աշխատութեամբս, վաղը կարենամ ձկնորսութեանս արդիւնքը քաղաքը տանիլ:

— Շատ ուրախ եմ, Դօնի, ըսի իրեն. կը տեսնես ուրեմն որ Աստուած ոչ որ ձեռքէ կը թողու. մանաւանդ զանոնք որ իրենց չքաւորութեանը համբերութեամբ կը տանին:

— Այո, ըսաւ. ես ալ փորձով տեսեր եմ որ աւելի համբերութեամբ տարած օրս օգներ է ինձի Աստուած: Հիմա աշխատութենէս ետքը կը զգամ որ հանգստեան պէտք ունիմ, ու պէտք է շուտով իմ սեղանս պատրաստեմ:

Աս ըսելով տախտակեայ մոխրատար ընդունարանը նաւակին մէջ տեղը քաշեց, մոխիրը եզերքները ժողովելով մէջտեղը փոսացուց, խոհուններէն պղտի մաս մը առնելով վրան դրաւ, բոցը մօտեցուց, բռնկցուց ու շուտ մը ծուխը վեր բարձրացաւ: Յետոյ նաւակին կողերուն վրայ հանգչեցուցած ձողի մը վրայէն ջրով լեցուն պտուկը բոցին վրայ կախեց, ու ջուրը եռացնելէն ետեւ մարացորենի ալիւրն առաւ, երեք մեծ բուռ մէջը լեցուց, և ապա երկայն բարակ տախտակով մը խառնելով ու եռացընելով, վերջապէս պտուկը կրակէն վար առաւ, մակարդակ տախտակի մը վրայ չրջեց, և ապա նոյն պտուկը վեր առնելով կիսաբոլոր թանձր կոյտ մը մնաց տախտակին վրան, թանձր գոլորչի մը օդու մէջ սփռելով:

Ահա այն մարացորենի թանձր խիւսը կամ դեղնորակ խմորը, աղքատ ձկնորսին հացիկը և շատ անգամ ալ մէկ հատիկ խորտիկն է:

Այնպէս հացիկը պատրաստելէն ետեւ, մնացած կայծականց վրայ ձկնորսութեան յոռեգոյն մասը ընտրելով դրաւ խորովեց, և ապա կայծականց խոշոր կտորները մարելով մէկգի դրաւ երկրորդ օրուան ծառայեցնելու. մնացածները մոխրով ծածկեց, և հուսկ ուրեմն քրտինքը սրբելով նստաւ բնութեան կարօտը յագեցնելու:

Զուարթութեան ու նախանձու աչքով կը նայէի այն բնութեան մարդուն՝ որ ճոխից մեծահաց սեղաններուն անկարօտ այնպիսի ժուժկալ կերակրով կը գոհանար: Եւ ինչպիսի՜ ախորժանօք կը ճաշակէր այն մանր ձկներն ու դեղնորակ հացիկը: Ստոյգ որ մեծաց սեղանակիցք ոչ այնքան քաղցրութեամբ կը վայելն իրենց առջին դը-

րուած կերպ կերպ ու պատուական խոր-
տիկքը, ինչպէս ձկնորսս իր պարզութեան
կերակրիկը:

Ճաշեց, լմնցուց ու գոհութիւն տալով
Աստուծոյ, ելաւ սրբեց ամենայն քան ծովա-
յին ջրովը, կարգաւ տեղը զետեղեց. յա-
ւելեալ մտազորենի հացիկը պահեց, յե-
տոյ ամեն քան լմնցնելով:

— Հիմա, ըսաւ, քիչ մըն ալ քուն ըլ-
լալու եմ, որ զիչերը կարենամ աշխատիլ:
Իրաւ աշխատութիւնը միշտ իր արդիւնքն
ունի, բայց մարմինն ալ իր առանձին հան-
գստեան շահը կ'ուզէ:

Փսիաթը նաւակին վրայ տարածեց, ու
զիչեր բարի ըսելով, խաչակնքեց կուրծքը
մտաւ փսիաթին ներքեւը, տարածուեցաւ
քուրջերու կապերտին վրայ և լռեց, մնա-
լով որ քունը աչքերը գոցէ:

Սրտանց ես ալ իրեն անդորրութիւն
մաղթեցի. և անշուշտ եմ որ մեկնելէս
ետեւ շատ չէ ուշացած անդորր քունը անոր
խոնջ անդամներուն վրայ ինչնալու:

Ժամը զիչերուան տասն էր երբ աչքերս
քունէն ծանրացած զիս սենեակս կը բռնա-
դատէին: Պատուհանէս որ լճակին վրայ
նայեցայ, տեսնեմ ծեր Գօնիին նաւակին
ջահը ջրին վրայ կ'երթեկէր:

Խեղճը երկու ժամու քնով ալ գոհացեր
էր:

Ը.

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԸ:

Յաջորդ օրն ունայն տեղ աչքերս ծեր
Գօնիին նաւակը բնտեցին. առաւօտուը-
նէ մինչև իրիկուն անոր և ոչ հետքը տես-
նուեցաւ: Չեմ գիտեր ինչու, ինձի կ'ե-
րևար թէ լճակը աւելի ամայութիւն մը կը
ներկայացնէր քան զսովորականը: Ներ-
քին մէկ գութ մը կապեր էր զիս այն պարզ
կենաց մարդուն հետ և հիմա այնպէս կու
գար ինձի, ինչպէս թէ մէյ մըն ալ զին-
քը պիտոր չտեսնէի: Արգեօք ձկնորսու-
թեան տեղը փոխեր էր, թէ առջի օրուան
որսացածը չէր կրցած վաճառել: Եւ ոչ
խակ զիչերը սովորական տեղափոխիկ լայսը
տեսնուեցաւ:

Այլ երրորդ օրը տեսնեմ առաւօտանց
նաւակ մը հանդէպ պատահանիս հետու-
ները կապուած էր. տարակոյս չկար. ծե-
րուկ Գօնիին նաւակն էր:

Երբ ըստ սովորութեան ջուր առնելու
համար կզգեկիս դուռը եկաւ, մտանցայ և
ոչ ջուրնելով զիչերը:

— Ո՛ր էիր երէկ, հարցուցի, որ չե-
րեցար այս կողմերս:

— Ո՛հ, մի հարցներ, ըսաւ. շատ ցաւալի
ժամեր անցուցի երէկ. բոլոր օրը եղբօրս
տունը նստեցայ որ անդարմանելի ձախոր-
դութեան մը պատճառաւ յետին թշուա-
ռութեան մէջ ինկեր է:

— Յիրաւի, ըսի. ուրեմն եղբայր մըն
ալ ունիս:

— Այո, մէկ եղբայր մը միայն ունիմ,
պատասխանեց և ան ալ կրտսեր քան զիս.
այլ եղկելին ինչ ցաւոց կեանք անցուցած
է:

— Կարգուած է, հարցուցի դարձեալ, և
զաւակ ունի:

— Այո, պատասխանեց, երեք մանչ զաւ-
կի հայր էր, որ կը յուսար թէ ծերութեանը
միտթարութիւն պիտոր ըլլային. Այլ աս-
տուած այլապէս արամադրեր էր:

— Գուցէ տղաքը կորուսեր է, հարցու-
ցի ցաւակցաբար:

— Այո, և երեքն ալ տարածամ մա-
հուամբ. երկուքը զինուորութեան մէջ,
երրորդը ծովուն ալեաց տակ:

— Գժբանդդ մարդ, ըսի. շատ ժամանակ
կայ քանի որ այդ աղետից ձախորդու-
թիւնը դիպեր է իրեն:

— Քանի մը տարի հազիւ կայ քանի որ
խեղճը բոլոր իր սիրելիները ետեւէ ետեւ
կորսնցուց: Նախ իր անդրանիկն ըստ օ-
րինաց զինուորական ծառայութեան մէջ
գտնուելով յիսունուինին պատերազմին
մէջ հարկ եղեր էր մտնել: Մաճէնդայի
կռուին վտանգներէն հրաշքով ազատած,
Սոլֆէրինոյի կռուին մէջ ալ բռնադա-
տուեր էր մտնելու, որ եղկելոյն գերեզ-
ման պիտոր ըլլար:

Իրեն հետ մեր կզգիէն ուրիշ մըն ալ կար,
որ վիրաւորած հայրենիքը գառնալով, այս-
պէս պատմեց ինձի եղբօրորդւոյս մահը:
« Գաղղիացիք, ըսաւ, նոյն կռուին մէջ
ըլրակի մը վրայ հրետանի մը կանգնած էին
որ շատ վնաս կու տար Աւստրիացւոց: Այն
հրետանիին գէմըրիուեցաւ զօրաց հատու-
ած մը, որու մէջ զինուրեալ էի ես ու նա՝
և քու եղբօրորդիդ: Թնդանօթից կրակն
ամեն զիէն կը զարնէր մեր նահատակները՝
որ արիաբար յառաջ կը խաղայինք, վի-
րաւորներով ու դիակներով ճամբան ծած-
կելով: Երբ յանկարծ ուռմբ մը գալով
մեր գունդին մէջ մահ ցանեց, վիրաւոր ու
դիակ ասդիս անդին ցրուելով: Ես թեթև
վիրաւորած փոսիմը մէջ զլորեցայ. տեսնեմ
եղբօրորդիդ ալ ինձմէ քիչ մը հեռու անըզ-
գայ պառկեր էր. թշուա՛ւք, այն ուռմբին
հարուածէն սրունքները կորսնցնելով ստո-

րին որովային վրայ սաստիկ վնասուեր էր: Քիչ մը ետքը զգաստանալով նուազեալ աչքերը բացաւ, այրող արեւն որ վրանիս կը զարնէր՝ զինքը սաստիկ կը տոչորէր: Մահու տագնապը, արեան հոսումը և ներքին տապը զինքը կը պապակեցնէին: Չո՛ւր, կը կանչէր, քիչ մը ջուր կը պաղատէր. այլ ո՛վ կար որ այն դժոխային հանդիսին մէջէն անոր ձայնը լսէր և մեզի օգնութեան գար: Բայց և այնպէս գութս շարժելով վէրքիս չնայեցայ. շտկուեցայ, և ձեռացս վրայ քաշկառուելով մօտեցայ անոր, և օղիին շիշը շրթանցը մօտեցուցի ըսելով.

— Խմէ, Նանէ, խմէ. ուրիշ բանի կարող չեմ, ապա թէ ոչ կ'ընէի:

Խմեց եղկելին, և ապա նուազեալ աչքերը վրաս դարձնելով,

— Պէ՛տոյ, ըսաւ, ալ կը զգամ որ ինծի համար փրկութիւն չկայ: Խեղճ հայրս ու թշուառ մայրս կը մտածեմ հիմա. ո՛հ, ինչո՞ւ չտրուեցաւ ինծի անոնց ձեռացը մէջ մեռնելու: Բայց դու որ անշուշտ կ'ազատիս ու հայրենիքը կը դառնաս, ըսէ անոնց որ չցաւին մեռնելուս. վասն զի ես այս տառապանաց աշխարհքէն կ'ազատիմ: Խեղճ մայրս, ո՛րչափ կը սիրէր զիս. և ինծի պահուած էր որ մէյ մըն ալ չտեսնամ զինքը: Բայց գոնէ զուրցէ ծնողացս՝ որ մինչև ետքը իրենց անունը բերանս էր: » —

Ալ անկէ ետև շատ չապրեցաւ. քանի մը վայրկեան ետքը անհանդուրժելի ցաւոց մէջ ընկղմած, սաստակաբար գոչելով ձրգտեցաւ ուժով, ու բազուկները գետինը զարնելով, իբր կոճղ մը՝ անզգայ մնաց:

Ահա այսպէս կը պատմէր այն զինուորակիցն իմ եղբորորդւոյս մահը:

— Թշուա՛ռ երիտասարդ, ըսի. հապա ծնողաց ականջը հասան իրենց որդւոյն դառն մահուան պարագաները:

— Գժբաղդարար հասան. վասն զի մայրն որ շարունակ որդին կը հագար և որմէն միշտ ծածուկ կը ջանայինք պահել այդ աղետալի օրհասը, վերջապէս ժամանակ գրտնալով կրցաւ այն վիրաւոր ընկերոջն որ ալ տունը մնացեր էր, պատմել տալ: Այն ցաւալի պատմութիւնը այնպիսի տպաւորութիւն մը ըրաւ վրան, որ անմիջապէս իբր յիմարեալ տունը դարձաւ, և սաստիկ ջերմամբ անկողինը խնալով, իբր խելայեղ երկրորդ օրը ոգին աւանդեց, շարունակ մինչև յետին շունչը որդւոյն անունը կանչելով:

— Հապա հայրը, հարցուցի:

— Թշուա՛ռը, պատասխանեց, քիչ ատեն նուան մէջ որդին ու կինը կորսնցնելով,

նաւակն տուաւ և երեք ամիս շարունակ իբր խելագար ընին երեսը թափառական քալեց, առանց տանը երեսը տեսնելու: Վերջապէս երբ ցաւը քիչ մը նուազեցաւ, դարձաւ նորէն իր միւս երկու որդւոց քովը, որ աղգականի մը հետ տունը մնացեր էին: Այսպէս անցան վրան քանի մը տարի, և կարգը երկրորդին եկեր էր զինուորելու:

— Խեղճեր, ըսի. և չէին կրցած ազատիլ այդ զինուորութեան պարտքէն:

— Այդ ազատութեան ձիրքը, պատասխանեց ձկնորսը, մեզի պէս աղքատաց տրուած չէ: Ճոխք են միայն որ իրենց դրամին միջոցաւ կարող են ազատ ըլլալու զինուորութեան ծանրութիւններէն: Գրամը հզօրագոյն բարեկամն է և ամեն դժուարութիւն հարթող. որմէն կը հետևի որ աղքատը անկէ զուրկ ըլլալով, ամենայն դժուարութեան, ծանրութեան ու վշտաց ալ ենթակայ ըլլայ:

— Մ'ըսեր այդպէս, Գօնի, ըսի. գիտցիր ստոյդ որ անինչ աղքատը ստէպ շատ աւելի երջանիկ է քան զայն որ դրամով լցեալ է:

— Չեմ ժխտեր ըսածդ, պատասխանեց Գօնին. բայց կարծեմ չի կրնար հաւանիլ խօսքիդ այն եղկելին՝ որուն շատ անգամ առօրեայ պիտոյք իսկ կը պակասի: Սակայն թողունք այդ խօսքերն որ ցաւոց յիշատակներ կ'ազդեն ինծի: Իբր աղքատ ուրեմն, և զինուորութենէն ազատելու անկարող, հարկ եղաւ որ երկրորդ եղբորորդիս ալ զինուց ծառայութիւնը յանձն առնու: Կը թողում գուշակել հօրը տագնապը. կարծես թէ տղան անմիջապէս ի մահ մատնեալ կը տեսնէր: Բայց ի՛նչ ընէ, ճար չըկար, հարկ էր հպատակիլ օրինաց: Ելաւ տղան գնաց զինուորեցաւ, և բաղդը զինքը հայրենիքէն դուրս նետեց անդարձ ճակատագրաւ: Անցան վրայ քանի մը տարի, և մինչդեռ անհամբերութեամբ ծառայութեան ժամանակին լրանալուն կը սպասէինք, յանկարծ Սատովայի բուռն կռիւր բացուեցաւ: Այն կռուին մէջ կը գտնուէր նաև եղբորորդիս, և հոն տեղն էր որ դառն բաղդը անոր գերեզմանը կը պատրաստէր: Այն կռուին մէջ ուր հազարաւոր իտալացւոց կեանք ուռմբին բռնութեանը տակ մաշեցան, ինքն իսկ եղբորորդիս իր ընթացքը կնքեց: Այլ բարեբաղդ քան զիր եղբայրը, բռնի հոգեվարքի մը տագնապիչ տանջանքներէն ազատեր էր: Թշնամեաց բանակէն արձրկուած ուռմբ մը յանկարծուտ գլխուն վրայ կործանելով, ջախջախեր է գանկը, ցրուեր է անոր ուղե-

Պր, ցիր ու ցան ընելով անդամներն, ու մէկ ըրոպէի մէջ ջնջելով եղկելոյն էութիւնը, և ոչ իսկ մարմնոյն հետքը թողլով: Խեղճ Բիէ-ռօն, այնպէս աղէկ ու կտրիճ երիտասարդ մըն էր: Աստուած հանդիստ տայ հողւոյն:

— Սիրտս կը խշխշայ ըսի, ձկնորսին, այդ ընտանեաց ցաւալի դէպքերը լսելով. կը գուշակեմ իսկ թէ որչափ նոր ցաւ աղ-դած ըլլայ պիտոր հօրը, որ դեռ քանի մը տարի յառաջ այնպիսի կորուստ ըրիր էր:

— Այո, պատասխանեց. այս ցաւը ան-պատմելի տրտմութիւն մը ազդեց խեղճին վրայ: Եղկելին, սրտին վշտէն կեանքը կ'անհիծէր, և իբր թշնամիներէ՝ ամեն մարդ-կային ընկերութենէ խորշելով, միայնու-թիւնը կը բնտուէր, անբարբառ լճին վրայ պտըտելով:

Բայց և այնպէս դեռ իր կրտսեր որդին կը մնար իրեն, մի միայն յոյս իր ծերութեան հասակին: Տասնութիւն տարուան կտրիճ մըն էր, ծաղկի հասակին մէջ, որ հօրը վիշտը թեթեւցնել կը ջանար: Բայց անոր ճակա-տագիրն ալ գրուած էր: Կը յիշես անշուշտ երեք օր յառաջ դիպած փոթորիկը: Այն-պիսի բռնութիւն հողմոց եւ կենացս մէջ մէկ անգամ միայն կը յիշեմ, և այն շատ տարի յառաջ:

Աղէկ. այն օրը այս վերջին եղբորորդիս հեռունները գնացեր էր ձուկ որսալու: Հետն առած նաւակը հազիւ թէ այս խմինիս չտփ կար. և այն հնացեալ և անպիտան: Եղկե-լին անկասկած և անփոյթ գալիք փոթոր-կէն, կ'երևայ թէ չէ տեսեր ու չէ զգացեր այն երկիւղալի սպառնալիքն՝ որ ամպոց տհաւոր կերպով դիզանալէն ու բռնու-թեամբ վազելէն յառաջ կու գար, ու եր-կինքը ձախորդ մթութեամբ մը կը ծած-կէր: Երբ անդրադառնալով աճապարեր է տեղ մը ապաւինելու, կ'երևայ թէ ալ ժա-մանակն անցած էր: Բուռն հովը և ամ-պոց սաստկութիւնը վրան թափելով, դին-քը անձրևին ու կարկըտին մէջ պատեր են, և իբր յորձանքի մը մէջ առնելով ան-յայտ ըրեր են՝ ջրին տակը ծածկելով դին-քը: Կը տեսնես որ հասակին կտրճութիւնը չիզօրեր տարերաց կատաղութեանը դէմ:

Հայրը որդւոյն դարձը չտեսնելով և նոր ձախորդութեանը կանխազգած, յիմա-րեալ լճին վրայ կը քալէր երկու օրուրէն՝ ի վեր որդին բնտուելով. այլ ուստեք հետքը գտնել կարելի չէր: Վերջապէս երէկ խեղճ երիտասարդին դիակը գտնուեր է: Կրնաս գուշակել թէ ինչ տպաւորութիւն ընելու էր խեղճ հօրը վրայ այդ յետին հարուածը: Անոր տատանեալ միտքը թեթև առթի մը պէտք ունէր վերջին թշուառութեան մէջ

դինքը կործանելու: Որդւոյն դիակը տես-նելով չկրցաւ հանդուրժել. վեր ցատկեց յանկարծակի ու մոլեղին կատաղութեամբ մազերը փետտելով գլուխը կը զարնէր: Մէկ մըն ալ յանկարծ խելագարեալ դուրս վազելով, ինքզինքը ջուրը նետեց որ խղ-դուի: Բայց ես ու չրջակայ ծանօթք վրայ հասանք ու ջրէն դուրս հանեցինք բռնի, խափանելով զինքը այն յուսահատական գործը գլուխ տանելու:

Այլ ունայն տեղ կը ջանայինք զինքը մխիթարելու և այն թշուառութեան մտա-ծութիւններէն հեռացնելու: Երեսը այլա-գունեալ, աչքերն կատաղութենէն կոպի-ճէն դուրս տընկուած, փրփուրը բերնէն վազցնելով, ալ անճանաչելի էր. և ոչ իսկ ինքը չրջակայից բարեկամութիւնը կը ճանչ-նար: Կ'աղաղակէր կը պոռար. ամենը կը թշնամանէր և ամենուն մահ կը սպառնար: Եղկելին յիմարեալ էր:

Վարչութեան բժիշկը վրայ հասաւ քըն-նեց զինքը ու հրամայեց իսկոյն հիւանդա-նոց տանելու:

Ահա ինչպիսի եղաւ իմ երեկուան օրս. և այս ցաւը ծերութեանս հասակին մէջ պա-հուած էր ինծի: Կ'ըսէր և ձեռքին կռնը-կովը արցունքը կը սրբէր:

Կը մտածէի թէ ինչ մխիթարական խօսք կրնայի զուրցել անանկ վշտակցեալ մար-դու մը և այնպիսի պարագայի մէջ: Խօսքը ոչինչ կ'ազդէ, եթէ չըլլայ սիրտը որ ճշմա-րիտ վշտակցութեամբ տառապելոյն ցաւը թեթեւցնէ: Հիմա, կը խորհրդածէի լռե-լեայն, այս երկու եղբարց մէջէն թշուառա-գոյնը այն էր որ իր դժբաղդութիւնը կ'ըմ-բըռնէր: Թէ և խելագարեալը յետին թը-շուառութեան մէջ ինկած էր և ամեն ցա-ւակցութեան արժանի էր, բայց և այն-պէս բարեբաղդ էր քան զիր եղբայրը՝ նոյն իսկ իր թշուառութիւնը չըմբռնելով:

— Եղկելի, Գօնի, ըսի. քու ցաւդ մեծ է և չկայ խօսք որ կարենայ թեթեւցնել: Մէկ բան մը միայն կրնայ վիշտդ նուազե-ցրնել. աստուածային կամաց հպատակու-թիւնը: Բոլոր ցաւդ անոր նուիրէ և թող ժամակին որ սրտիդ վէրքը պատէ:

Խեղճ ձկնորսը ծռեցաւ լռելեայն, գնաց իր ջուրն առաւ ու տխուր երեսով մը բա-րեւելով, մտաւ նաւակը ու հառաքաւ կղզե-կէս: Երեք օր շարունակ նաւակը հեռու-ները մի և նոյն տեղը կապած տեսայ. առջի երկու օրը ծեր ձկնորսը ամենևին կենդա-նութեան նշան չտուաւ: Արդեօք հիւանդ էր. արդեօք ձախորդութիւն մը դիպեր էր իրեն. մտքիս մէջէն խիթալի տարակոյս-ներ կ'անցնէին: Վերջապէս երրորդ օրը

կէսօրուրնէ ետքը նաւակին մէջէն ծուխի նշանը տեսնուեցաւ . տարակոյս չկար . ծեր Գօնին կենդանի էր ու կերակրիկը կը պատրաստէր :

Թ .

ԱՂԲԱՏԻՆ ԼՈՒՄԱՅՆ :

Յաջորդ անգամուն որ ծեր Գօնին տեսնելու առիթ ունեցայ, երկուշաբթի օր մըն էր :

Առջի դիշերը քաղաքը մեծ ցնծումի մէջ էր : Եզանակը ամառնային ըլլալով, կը սուէր թէ ծովային բաղաննաց համար քաղաքը քառասուն հազար օտարական եկած էր : Քաղաքական վարչութիւնը ուղելով զբօսալի տեսարան մը տալ այս օտարականաց, Վենետիկի յատուկ հանդէս մը կարգադրեր էր :

Կանուխկէկ մեծ հրապարակը բազմաթիւ կանթեղներով ու ջահերով լուսաւորած, խուռն բազմութիւնը իրեն կը հրաւիրէր : Զբօսահինդիր օտարականք ու բնիկք՝ քաղքին ամեն թաղերէն զիմելով հոն կը խոնէին, և երաժշտութեան զուարթ հնչելովը՝ հրապարակին մէջ վեր վար ժուռ կու գային : Ամենուն երեսը խնտում ու զըւարթ էր . յայտնի կը տեսնուէր թէ այն բազմութեան մէջ բազմահոգ մարդիկ չկային :

Ժամը դիշերուան տասնին երաժշտութիւնը քաղքին մեծ ջրանցքին մէջէն երթալու էր . անոր համար մասնաւոր մեծ լաստափայտ մը կազմեր էին, գոյնզգոյն կերպաներով, կերպ կերպ ոսկեզօծ զարդերով ու ծաղիկներով յարդարած : Անթիւ կանթեղաց բազմութիւն մը նկարօրէն շարուած, մերթ ծաղկանց փունջ կը ձեւացընէին, մերթ պտակաց երևոյթք կու տային և մերթ ջահից պատկերք :

Լաստին մէջ տեղը բազմոցք կանգնած էին երաժշտաց նստելուն համար, որոնց գլխուն վրայէն նկարակերտ կերպասներով թագ մը՝ իբր ամպհովանի կը կախուէր : Այս ամենը այն անթիւ կանթեղաց լուսովը լուսաւորած, անանկ զեղեցիկ երևոյթ մը ունէր որ մարդուն սիրաբերքին զմայլմամբ մը կը լեցընէր :

Քաղաքացի վարչութեան պատուէրն էր թէ ոչ մի նաւակ որ ըստ պատշաճի կանթեղներով զարդարուած չըլլար, պիտոր անցնէր ջրանցքին մէջէն և երաժշտութեան հետ քալէր :

Ուստի ճոխից նաւակք թէ պատուէրքէն բռնադատեալ և թէ չքեղութեամբ փայելու վախճանաւ, կանթեղազարդ կոնտուաներով մէկմէկէ գերազանցել կը ջանային : Այն հեղասահ նաւակք հարիւրաւոր բազմութեամբ, և արամբք ու կանամբք բռնաւորեալ, ծանր ծանր երաժիշտ լաստին առջեէն ու ետեէն կը քալէին : Զուարթութեան չնկոց մը, ուրախութեան խօսակցութիւնք, խրախուսիչ աղաղակք օգը լեցնելով ամենուն սրտին ցնծութիւնը կը յայտնէին :

Զրանցքին երկու կողմի պալատներուն շարքը՝ իրենց պատուհանները կանթեղներով զարդարելու յանձնարարութիւնն ունէին : Այն պատուհաններէն անդրադարձած լոյսը հանդիսականաց վրայ զարնելով, տեսարանին աւելի դիւթական երևոյթ մը կու տար : Պատուհանք ու պատշգամբք հոծ էին բազմութեամբ, որ առանց անհանդիստ ըլլալու, հեշտաբար բազմոցաց վրայ ինկած՝ անդորրութեամբ հանդիսին գեղեցիկութիւնը կը վայելէին :

Լաստին առջեէն ու ետեէն գնացող կոնտոլայք այնպէս բազմաթիւ և այնպէս մէկմէկու կից էին, որ մէկ անհուն մեծութեամբ լաստ մը կ'երևնար, անհամար գլուխներով տնկուած : Այն անհամար գլխոց մէջէն կոնտոլիքք կանգուն, թիակը ձեռքերին ու կերպ կերպ գոյնզգոյն տարազնելով զարդարուած, զգուշութեամբ ու թեթևութեամբ զկոնտոլայն յառաջ կը մղէին, և նախանձայուզութեամբ իւրաքանչիւրն իր տէրերը լաստափայտին աւելի մօտ տանիլ կ'աշխատէին :

Այս այսպիսի հանդէսք և այնպիսի բազմաթիւ նաւակաց դիշերային խառնուրդին մէջ անանկ բարեկարգութիւն մը կայ և այնպէս անդորրութեամբ կը կատարին, որ ոչ երբեք կը լսուի թէ ամենափոքր ձախորդութիւն մը հանդիպի :

Երաժշտութեան հնչիւնը դադրածին պէս՝ ընդհանուր ծափահարութիւնք օգը կը հնչեցնեն . և ապա կոնտոլիքք թին կարծ կարծ ու երազ երազ ջուրը մխելով նաւակը յառաջ կը մղեն . ամենը մէկմէկու ձայն կու տան, ամենը մեկզմէկ կը խրախուսեն, և անդէտը այնպէս մը կը կարծէ, ինչպէս թէ ձախորդութեան մը երկիւղէն՝ ամենը փախչիլ կը ջանան :

Ընդհակառակն լաստն է որ կը քալէ, և ով որ չուզեր իր բռնած տեղը կորսնցնել, հարկ է արթուն կենայ և իրմէն յետնորդին վարպետութեանը դէմն առնու և յառաջ

քալէ: Առ վայր մը ուրիշ բան չես լսեր, բայց եթէ տախտակաց զարնուելու ձայնը, թիոց զջուրը ճեղքելը, կոնտոլիէրից ձայններուն աղմուկը և հուսկ ուրեմն բազմութեան ծիծաղին արձագանգը և զուարթութեան խօսակցութիւնները:

Բայց յանկարծ այն վայրկենական աղմուկին մէջէն շարժուեալ ձայնը կը լսուի: Մէկէն թիոց զարնուելը կը դադարի, ձայները կը լռեն, աղմուկը կը հանդարտի, խորին լռութիւն մը կը տիրէ, և ամենուն ուշադրութիւնը դէպ 'ի լաստափայտը կ'ուղղուի:

Այն լռութեանը մէջէն մարդկային քաղցրահնչիւն ձայն մը հազարումէկ ելեկէջներ ընելով օդը կը հնչեցնէ, հազարաւոր ունկնդրաց ոգիքը վառելով: Շնչիոց մը նաւակէ նաւակ կը քալէ. այս անուն երգիչն է, կ'ըսէ մէկը. ոչ կը պատասխանէ ուրիշ մը, այս անուն թատերգական է: Ամենը իրենց ծանօթ անձը կ'անուանեն. այլք հետաքրքրաբար տեղեկանալու կը հարցնեն. և այսպէս մինչդեռ երգչին անունը թեթեւ շնչաց մը կը վերցնէ ու երգչին ձայնը կը խափանէ, հեռու եղողներուն արգելք ընելով, շարժուեալ ձայնը դարձեալ բերնէ բերան կը քալէ, և այնու հետեւ ջրանցքին պալատք երգչին ձայնին արձագանգը կ'անդադարձնեն: Միաձայն երգիչը կը լռէ, և երգչաց դասը խմբովին իրենց քաղաքեալ ձայներովը անոր կը պատասխանէ: Կը դադարին նաև անոնք տեղի տալով երաժշտական գործեսաց, որ իրենց աղմուկաւ միջոցը կը ծածկեն:

Այսպէս փոխն 'ի փոխ, երաժշտական գործեսք ու ձայներգութեամբ՝ ողջոյն ջրանցքը քալելով, լաստափայտը՝ բոլոր նաւակաց բազմութեամբը, դարձեալ ետ կը դառնայ մինչև այն տեղն ուսկից ճամբայ ելաւ, վերջ տալով հանդիսի մը որուն համբաւը մինչև հեռաւոր աշխարհներ տարածուեր է, ամենուն հետաքրքրութիւնը շարժելով և բազմաթիւ եկաւորներ հրաւիրելով:

Հ. ՅԱՎՈՐՈՍ Վ. ԻՍԱԿԵՐՏԵՆՅԵ:

Կը շարունակուի:

Պ Ա Ղ Ե Ս Տ Ի Ն

(Տես էրես 303.)

Գ Ա Լ Ի Լ Ի Ա .

Թափոր և Հերմոն, Բերսան, Բետիդոռա և Զրնորն Յովսէփայ:

ԺԵ.

Թափոր՝ համբաւաւոր Հֆէից և քրիստոնէից նուիրական աւանդութեանց մէջ, կը բարձրանայ Յեզրայելի դաշտաւայրին մէկ ծայրը: Պ. Շուպէրդ պաւարացի ճանապարհորդն, որ վերջին ժամանակներս ուղևորեց 'ի Պաղեստին, 1747 ոտք բարձրութի կու տայ այս լեռան: Թափոր բոլորովին կզգիացեալ է և իբրև թէ որբացած. ժայռոտ ու գահաւիժ կողեր ունի: Իր հինաւուրց կրօնաւոր գեղեցիկ ծաղիկներով ու ծառերով զարդարուած է. և գագաթան վերայ ձուածև, հարթ և ընդարձակ դաշտագետին մը կայ. որոյ վրայէն հրաշալի շրջահայեաց տեսարան մը կը տարածուի: Մէկ կողմանէ կը տեսնուի Միջերկրական ծովուն կապուտակ անսահման մակերևոյթը, և միւս կողմէն Յեզրայելի լայնածաւալ դաշտավայրը, որուն ցողերը այնքան բանաստեղծօրէն երգած է Դաւիթ իր սաղմոսաց մէջ: Երկրբուր լեռանց գիծն որ այնքան մահաբեր եղան Սաուղայ, կը փակեն այս ընդարձակ շրջահայեաց տեսարանը: Թափոր լեռան գագաթը երբեմն այն աստիճան մառախլով պատած կ'ըլլայ, որ դժուարին կ'ըլլայ որոշել ամենամօտ առարկաներն անգամ:

Այս լեռը ըստ հաւանական աւանդութեան՝ Յիսուսի պայծառակերպութեամբ փառաւորուած ըլլալով, Հեղինէ 'ի յիշատակ ատոր՝ եկեղեցի մը և Երեք տաղաւար անուամբ վանք մը շէնել տուաւ լեռան վերայ, որ և երկար ժամանակ պանդխտաց ուխտատեղի